

Iva Martinović, univ. mag. prim. educ.

martinovic.iva2728@gmail.com

izv. prof. dr. sc. Lidija Bakota

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

lbakota@foozos.hr

Čitanje slikovnice u sustavu problemske nastave književnosti

Sažetak

Problemske slikovnice govore o problemima iz svakodnevnog života s djetetom kao glavnim likom. U problemskoj nastavi književnosti učenici se susreću s literarnim problemom koji proživljavaju emocionalno i intelektualno. U mlađoj školskoj dobi problem se oblikuje s obzirom na književni lik i prilagođen je stupnju učenikova intelektualnog razvoja. Učenjem otkrivanjem, definiranjem i rješavanjem problema kod učenika se potiče razvoj kritičkog mišljenja, sposobnost rješavanja problema, kreativnost, a znanje stečeno takvim učenjem znatno je trajnije. U radu se predlažu metodičke mogućnosti čitanja problemskih slikovnica u nastavi Hrvatskoga jezika u mlađoj školskoj dobi i mogućnost ostvarivanja ishoda međupredmetnih tema: Građanski odgoj i obrazovanje, Osobni i socijalni razvoj te Učiti kako učiti. Predmetom analize bile su slikovnice: Pirulito i Rozalija: suvremena bajka o ljubavi i različitosti (Biniou 2015), Velika tvornica riječi (Lestrade 2013), Krilati servis (Husić 2015) i Imam ideju – i što sad s njom? (Yamada 2015).²

Ključne riječi: kritičko mišljenje, problemska nastava, slikovnice

1. Slikovnica u sustavu problemske nastave

Slikovnice su ilustrirane knjige za djecu koje su ujedno i prvi dječji udžbenici kojima dijete otkriva svijet oko sebe, razvija maštu i obogaćuje rječnik. Serija slika prilagođenih mogućnostima djece određene dobi čini slikovnicu (Petrović-Sočo 1997). Slikovnica je zbir malenih slika, ilustracija (Hlevnjak 2000), bogato ilustrirana knjiga za djecu u kojima se ostvaruje osobito jedinstvo likovnog i narativnog, slike i priče (Javor 2000), koja je „izuzetno

² Rad je nastao na temelju diplomskoga rada studentice integriranog prijediplomskog i diplomskog sveučilišnog Učiteljskog studija Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Ive Martinović *Čitanje slikovnice u sustavu problemske nastave književnosti* pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Lidije Bakota. Rad je obranjen u rujnu akademske 2022./2023. godine.

važan literarno-likovni medij čovjekova djetinjstva.“ (Lazzarich 2011: 61). Peter Čačko (2000) navodi da slikovnice imaju: 1) *informacijsko-odgojnu funkciju* jer dijete slušajući/čitajući slikovnicu dobiva odgovore na mnoga pitanja i probleme kojih ponekad možda nije ni svjesno; 2) *spoznajnu funkciju* jer slikovnicom dijete provjerava svoje spoznaje i znanja o odnosima, pojavama, stvarima te postaje sigurno u ispravnost svojih spoznaja i iskustva; 3) *iskustvenu funkciju* jer dijete upoznaje svijet u kojem živi i koji ga okružuje; 4) *estetsku funkciju* jer slikovnica u djetetu razvija osjećaj ljepote i pobuđuje emocije te 5) *zabavnu funkciju* jer dijete igrom usvaja znanja iz čega proizlazi da slikovnice ne bi trebale biti djetetu dosadne. Lazzarich (2011) ističe važna načela pri odabiru slikovnice: aktualnost, zavičajnost, zanimljivost i primjerenost.

Problemske slikovnice govore o događajima iz svakodnevnog života u središtu kojega je književni lik (dijete) koji nailazi na prepreke (probleme) te ih pokušava riješiti. Čitanje problemskih slikovnica u nastavnom procesu poticajno je za razvoj kritičkoga mišljenja već u najmlađoj školskoj dobi. Nastava se definira kao temeljni dio školskog rada u kojem se planski i organizirano provodi odgoj i obrazovanje učenika.³ Dakle, nastava je odgojno-obrazovni proces čiji su ciljevi stjecanje znanja, primjena stečenoga znanja u novim situacijama te razvijanje vještina i navika. Kajić (1984) ističe da je osnovni zadatak nastave osposobiti učenike za samostalno stjecanje znanja, a učinkovitost će takve nastave rezultirati potrebom učenika za novim spoznajama čije će vrijednosti potvrditi u životu. Koncept je tradicionalne nastave učitelj prijenos informacija koje učenici mehanički pamte bez sustavnog promišljanja čime se interes učenika za novim znanjima, vještinama i sposobnostima značajno ne potiče. Stevanović (2003) ističe slabosti tradicionalne nastave poput jednakog pristupa svim učenicima, krutog odnosa između nastavnika i učenika, zanemarivanje samostalnog istraživačkog rada i kreativnosti. Autor ukazuje da se takvi problemi mogu rješavati napuštanjem nekritičkog oponašanja strategija iz prošlosti i uporabom suvremenih modela nastave, kojem svakako propada i problemska nastava književnosti.

Problemska nastava svoje teorijsko ishodište nalazi u američkoj projekt-metodi, a počinje se primjenjivati šezdesetih godina 20. stoljeća. Nastala je s ciljem uvođenja promjena u obrazovni sustav. Naglasak je problemske nastave na učenju otkrivanjem, tj. učenju rješavanjem problema. Stevanović (2003) ističe logiku naučenog istraživanja i zakonitost psihološkog mišljenja kao dva najvažnija elementa takve nastave. Obradović i Pofuk (2005), pak, ističu da

³ Nastava. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43051> (pristupljeno 29. kolovoza 2023.).

se u problemskoj nastavi učenici na početku susreću s problemom koji kod njih izaziva teškoće koje trebaju prevladati kako bi došli do rješenja problema. Rosandić (2005: 219) problemsku nastavu definira kao „didaktičko-metodički sustav koji se suprotstavlja predavačko-reproduktivnim oblicima nastave.“ Postavljeni problem pobudit će učenikov interes te stvoriti konfliktnu situaciju koja izaziva dileme i traži opredjeljivanje i postavljanje teza (Rosandić 1975). Kajić (1984) također navodi da je postavljanje problema i izbor načina njegova rješavanja ključna odrednica problemske nastave. Mnoge su prednosti uvođenja problemske nastave u nastavni proces. Kadum-Bošnjak i Peršić (2007) ističu da učenik tijekom rješavanja problemskih zadataka sam odabire načine usvajanja nastavnih sadržaja. Slično navodi i Terhart (2001) koji problemsku nastavu vidi kao učenje putem otkrivanja. Obradović i Pofuk (2005) naglašavaju važnost problemske nastave za razvoj znatiželje i kritičnosti, produktivnog mišljenja (teorijskog, stvaralačkog, apstraktnog) i samostalnog usvajanja novih sadržaja. Stevanović (2003) ukazuje na važnost problemske nastave za razvoj kreativnih i psihičkih sposobnosti učenika, upornosti i samopouzdanja. Znanje stečeno problemskom nastavom, kako navodi autor, znatno je trajnije. Lazzarich (2011) tvrdi da se problemskom nastavom jača učenikova motivacija za rad.

U problemskoj nastavi književnosti obrađivati se mogu pojedini moralni, društveni, filozofski, psihološki, estetski i idejni problemi vezani uz određeno književno djelo ili piščev opus (Rosandić 2005). O problemu govorimo onda kada nam je cilj poznat, ali su nam putovi koji vode do tog cilja nepoznati (Obradović i Pofuk 2005). Problemska se nastava temelji, dakle, na rješavanju problema čija su osnovna obilježja: „teškoća, zapreka, složeno neriješeno pitanje, težnja da se prevladavaju zapreke koje stoje na putu rješavanja (spoznavanja) problema, tj. na putu do cilja.“ (Rosandić 1975: 159). Kadum-Bošnjak i Peršić (2007) problem definiraju kao teorijsko ili praktično pitanje ili zadatak koji treba riješiti te to pitanje ili zadatak u osobi koja je s njime suočena izaziva želju za njegovim rješavanjem. U problemskoj nastavi književnosti učenik se susreće s literarnim problemom. Rosandić (1975: 160) navodi da je literarni problem „višeznačna pojava koja rađa različite asocijacije, emocije i misli zavisno od senzibilnosti, erudicije i zrelosti istraživača.“ Uz misaone odnosno intelektualne operacije u literarnom problemu javljaju se emocionalne aktivnosti: „lice koje rješava literarni problem angažira se emocionalno (proživljava problem) i intelektualno (pokušava ga riješiti – spoznati)“ (Rosandić 1975: 160). Autor, nadalje, navodi da svaki literarni problem pripada određenom kontekstu i to: kontekstu djela kojem pripada, kontekstu opusa i vremena, kontekstu piščeva nazora na svijet te stilskom kontekstu. Bakota (2020) navodi da se literarni problemi mogu odnositi na idejno-tematsku i stilsko-kompozicijsku razinu književnoga djela.

Za učenike mlađe školske dobi literarni se problem prilagođuje stupnju učenikova psihičkog razvoja (Rosandić 1975). Učenik emotivno proživljava situacije kroz koje književni lik prolazi ili u kojima se nalazi te pokušava i sam predložiti načine njegova rješavanja. Na učenikova razmišljanja o rješavanju problema utjecat će životno iskustvo učenika te osobna mišljenja i uvjerenja.

2. Kritičko mišljenje u kurikulumima međupredmetnih tema

Kritičko je mišljenje „složeni proces i rezultat analize i vrednovanja tvrdnji, pronalaženja opravdanja za tvrdnje, usporedbe s drugim i/ili suprotnim tvrdnjama i generiranje prigovora tvrdnjama te konačno zauzimanja stava.“ (Buchberger 2012: 13). Uključuje niz različitih vještina poput vještina rješavanja problema, donošenja odluka, konstruktivnog zaključivanja te vrednovanja na temelju određenog kriterija (Bušljeta Kardum 2020). Kritičko je mišljenje vrlo važno i potrebno te pozitivno utječe na razvoj učenja i poučavanja. Stoga je ono potvrđeno i u kurikulumnim dokumentima međupredmetnih tema: Građanski odgoj i obrazovanje, Održivi razvoj, Učiti kako učiti, Osobni i socijalni razvoj, Poduzetništvo, Upotreba informacijsko-komunikacijske tehnologije i Zdravlje. Kurikularni dokumenti ističu važnost kritičkog mišljenja kako za pojedinca tako i za društvo, usmjeravaju na razvoj kritičkog odnosa prema društvenim pojavama i procesima kako bi učenici mogli osnaženi tražiti ideje i podržavati rješenja za bolji svijet oko sebe.

3. Metodologija istraživanja

3.1. Istraživački problem

Čitanjem problemskih slikovnica u mlađoj školskoj dobi potiče se razvoj kritičkog mišljenja i individualizirani pristup knjizi i čitanju u razrednom kontekstu. Individualizirani pristup knjizi i čitanju u sustavu problemske nastave književnosti podrazumijeva učenikovo samostalno usmjereno čitanje teksta, pristupanje literarnom problemu i otkrivanje mogućnosti njegova rješavanja. Individualiziranim pristupom knjizi i čitanju učenici mogu, između ostaloga, oblikovati i razvijati vlastita mišljenja, vrijednosti i stavove od kojih su mnoga i univerzalna (poput humanosti, pravednosti, razboritosti, zahvalnosti i sl.). Stoga se književnost, a onda i slikovnica, mladom čitatelju nudi kao vrijednosni model i orijentacija, ali i identifikacija, kako navodi Huljev (2019). Miliša (2013), pak, navodi da djeci treba nuditi knjige prožete dobrotom, optimizmom i ljepotom razvijajući kritičku svijest. Pedagoški usmjerena književnosti odnosno

pedagoški usmjereno čitanje (Mlinarević i Huljev 2028) otkriva i spisateljevu odgojnu orijentaciju u kontekstu vremena i društva u kojem je književno djelo nastalo.

3.2. Cilj istraživanja

U radu se predlažu metodičke mogućnosti čitanja problemskih slikovnica u nastavi Hrvatskoga jezika u mlađoj školskoj dobi. Analizirane slikovnice pokazat će i mogućnosti ostvarivanja ishoda međupredmetnih tema Građanski odgoj i obrazovanje, Osobni i socijalni razvoj te Učiti kako učiti u kontekstu razvoja kritičkog mišljenja kod učenika mlađe školske dobi.

3.3. Korpus

Slikovnice koje će biti predmetnom analize u sustavu problemske nastave književnosti i realiziranja ishoda međupredmetnih tema s posebni osvrtom na razvoj kritičkog mišljenja su:

1. Biniou, Athina. 2015. *Pirulito i Rozalija: suvremena bajka o ljubavi i različitosti*. ArTresor naklada. Zagreb.
2. Husić, Snježana. 2015. *Krilati servis*. Planetopija. Zagreb.
3. Lestrade de, Agnes. 2013. *Velika tvornica riječi*. ArTresor naklada. Zagreb.
4. Yamada, Kobi. 2015. *Imam ideju – i što sad s njom?* Planetopija. Zagreb.

Slikovnice su tematski bliske djeci mlađe školske dobi, razvijaju djetetov osobni i socijalni razvoj, potiču razvoj kritičkog mišljenja, usmjeravaju dijete na rješavanje literarnog problema te su poticajne za individualizirani razgovor o pročitanome.

3.4. Postupak istraživanja

Istraživanje se provodi analizom sadržaja slikovnica i kurikuluma međupredmetnih tema. Kod analize korišten je postupak rada na dokumentaciji, metoda analize sadržaja te metoda deskripcije. Slikovnice se analiziraju u kontekstu sustava problemske nastave književnosti i referiraju se na relevantnu literaturu. Analiziraju se ishodi međupredmetnih tema koji su usmjereni na razvoj učenikova kritičkog mišljenja, na učenje otkrivanjem, tj. na učenje rješavanjem problema.

4. Analiza slikovnica

4.1. Problemsko čitanje slikovnice *Pirulito i Rozalija* Athine Biniou

Slikovnicu *Pirulito i Rozalija* napisala je Athina Biniou, a oslikala Effie Lada. Slikovnici je 2010. dodijeljena Pohvala Svehelenskoga udruženja književnika za bajku suvremene tematike.

Suvremena je to bajka o različitosti, prihvaćanju samoga sebe i svojih nedostataka, sporazumijevanju bez glasa i bezuvjetnoj ljubavi. Svojom motivskom raznolikosti slikovnica *Pirulito i Rozalija* poticajna je za razvoj učenikova kritičkog mišljenja u sustavu problemske nastave književnosti. Učenike se potiče na promišljanje: 1) o motivima ljepote postojanja i radosti življenja (*I druga bi stvorenja željela imati prekrasna krila kao što su naša, ali ih nemaju. Ne zaboravi da i samim postojanjem redimo svijet, dakle vrijedimo jednako kao i svaka druga ptica pjeвица...Nebrojene su radosti življenja...pomisli...*); 2) o tišini i mogućnostima sporazumijevanja bez glasa (*...mi čujemo tajanstvene zvukove Zemlje, koja nas na svoj način podučava kako upravo tišina budi ono najdublje u nama.*); 3) o prihvaćanju drugih i drugačijih (*Znate, želim što ne čujem jedino kad pomislim kako zato što ne mogu govoriti kao moj muž, ne mogu opjevati našu ljubav. Ne mogu jasno čuti riječi svoje dječice niti ih mogu uspavati pjesmom... Tada sam još mislila kako sam sama kriva što sam drugačija i stidjela se što sam to što jesam.*).

Razgovorom o pročitanoj suvremenoj bajci *Pirulito i Rozalija* mogu se realizirati ishodi međupredmetnih tema:⁴ učenik promiče solidarnost u razredu; opisuje važnost međusobnog pomaganja; zalaže se za solidarno ponašanje; razvija sliku o sebi; uočava različitosti obitelji; upravlja emocijama i ponašanjem; prepoznaje i imenuje osnovne i neke složene emocije (ponos, krivnja, sram); prepoznaje uzroke svojih emocionalnih stanja i ponašanja; oblikuje i izražava svoje misli i osjećaje; može izraziti što misli i osjeća o nekom problemu, ideji, situaciji koja mu je bliska; razlikuje svoje mišljenje od mišljenja drugih. Kognitivni razvoj može biti potaknut afektivnim elementima, tj. emocijama. Bušljeta Kardum (2020: 478) navodi: „Kada se u okviru odgoja i obrazovanja spominju emocije, uglavnom se misli na afektivno područje razvoja, na emocionalni rast pojedinca tijekom procesa učenja, a veže se uz vrijednosti, stavove, emocije i ponašanje.“ Rješavajući literarni problem u sustavu problemske nastave književnosti, Rosandić (1975: 160) također navodi da se uz misaone odnosno intelektualne operacije javljaju i emocionalne aktivnosti odnosno da učenik emocionalno proživljava problem i pokušava ga intelektualno spoznati, tj. riješiti. Čitanjem problemske slikovnice ostvaruju se, uz navedene ishode međupredmetnih tema i ishodi domene Književnost i stvaralaštvo: učenik povezuje

⁴ Kurikulum međupredmetne teme *Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole* https://skolazavot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GOO_kurikulum.pdf, Kurikulum međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole* https://skolazavot.hr/wp-content/uploads/2020/06/OSR_kurikulum.pdf, Kurikulum međupredmetne teme *Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole* https://skolazavot.hr/wp-content/uploads/2020/06/UKU_kurikulum.pdf. (pristupljeno 5. rujna 2023.).

doživljaj i razumijevanje književnoga teksta s vlastitim misaonim i emotivnim reakcijama na tekst, razgovara o vlastitome doživljaju teksta, prepoznaje vrijedne poruke i mudre izreke.⁵

4.2. Problemsko čitanje slikovnice *Krilati servis* Snježane Husić

Zanimljivu i originalnu slikovnicu *Krilati servis* napisala je Snježana Husić, a maštovito ju i šaljivo ilustrirala Marijana Jelić. *Krilati servis* priča je o posebnim radnicima Dušingrada koji su toliko vrijedni da dobrovoljno rade i drugu smjenu. U drugoj smjeni radnici izglađuju nedorazume, vraćaju osmijehe na lica, sprječavaju poplave i požare emocija, grade povjerenja i čvrste mostove prijateljstva kako se više nikad ne bi urušili. Radnike Dušingrada jedni zovu nebeski pomagači, drugi dobrodušni letači, a treći pak anđeli. Na šaljivi i nadasve originalan način spisateljica priča priču o dobroti, prijateljstvu, marljivosti, požrtvornosti, spremnosti na nesebično pomaganje drugima u zajednici.

U sustavu problemske nastave književnosti učenici uočavaju/prepoznaju problem s kojim se susreću književni likovi (*Dušingradani su većinom miroljubivi ljudi, ali kada nastanu nevolje, rješenje problema prepuštaju krilatim radnicima.*). Potaknuti na kritičko razmišljanje učenici navode dokaze kojim potvrđuju uočeni literarni problem (*Kada nastanu nevolje, Dušingradani sami ne rješavaju probleme.*), analiziraju, prepoznaju i argumentiraju načinje rješavanja problema (*Kada se dogodi nedorazum, trebaju pristupiti rješavanju problema puni razumijevanja, saslušati drugu stranu te uljudno razgovarati dok se problem ne riješi. Kada se uruši most prijateljstva, trebaju biti prvi koji će pružiti ruku pomirenja.*). Imaginacijom i intelektualnom radoznalošću ponuđena kreativna rješenja problemskih situacija učenike dovodi do novih spoznajama čije vrijednosti potvrđuju svojim aktivizmom u zajednici. Za individualizirani pristup rješavanju literarnog problema poticajna mogu biti pitanja: *U kojoj bi situaciji krilati serviser mogao pomoći tvojoj obitelji? Koja bi bila tvoja uloga kao člana krilatog servisa? Što bi mogao/trebao činiti krilati servis u tvome razredu i školi?*

Čitanjem slikovnice *Krilati servis* ostvaruju se ishodi međupredmetnih tema:⁶ učenik se zalaže za solidarno ponašanje; svojim riječima opisuje nenasilno ponašanje i daje primjer za nj; sudjeluje u davanju prijedloga nenasilnoga ponašanja i povezuje ih s primjerima iz

⁵ Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik i književnost za osnovne škole i gimnazije. https://skolazavot.hr/wp-content/uploads/2020/06/HR-OSiGM_kurikulum.pdf (pristupljeno 19. siječnja 2024.).

⁶ Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole https://skolazavot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GOO_kurikulum.pdf, Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole https://skolazavot.hr/wp-content/uploads/2020/06/OSR_kurikulum.pdf, Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole https://skolazavot.hr/wp-content/uploads/2020/06/UKU_kurikulum.pdf. (pristupljeno 5. rujna 2023.).

svakodnevnih situacija; koristi se nenasilnom komunikacijom; prepoznaje da problemi mogu imati različita rješenja; razlikuje odgovorno i neodgovorno ponašanje; razvija strategije rješavanja sukoba i primjenjuje ih u rješavanju sukoba. Sukobi su sastavni dio života i stoga su neizbježni. Iako se o njima često promišlja kao o negativnoj pojavi, nužno ne moraju biti takvi. No njihove posljedice mogu biti i pozitivne i negativne (Skupnjak 2020). Čitanjem slikovnice *Krilati servis* u sustavu problemske nastave književnosti učenike se potiče na razvijanje vještina konstruktivnog rješavanja sukoba i asertivnog ponašanja⁷ koje se može naučiti i vježbati.

4.3. Problemsko čitanje slikovnice *Velika tvornica riječi* Agnès de Lestrade

Slikovnica *Velika tvornica riječi* belgijske spisateljice Agnès de Lestrade višestruko je nagrađivana ljubavna priča koju prate impresivne ilustracije Valerie Docampo. Slikovnica je prevedena na više od petnaest jezika, a na hrvatski ju je jezik prevela članica Društva hrvatskih književnih prevodilaca Petra Matić. Priča govori o dječaku Fileasu koji živi u neobičnoj zemlji u kojoj ljudi gotovo i ne govore. U toj se zemlji riječi moraju kupiti, a zatim progutati kako bi se mogle izgovoriti. U toj je zemlji govoriti skupo. Neke su riječi skuplje nego druge stoga ih ljudi ne izgovaraju često, osim ako su bogati. Ljudi koji nemaju mnogo novca ponekad riječi traže u smeću, ali te odbačene riječi nisu posebno zanimljive. Dogode se dani kada riječi lete zrakom. Tada djeca s mrežama za hvatanje leptira hvataju riječi. Riječi koje ulove s ponosom izgovaraju svojim roditeljima. Jednog takvog dana, kada su riječi letjele zrakom, Fileas je u svoju mrežu uhvatio tri riječi. No, nije ih htio izgovoriti roditeljima za večerom. Riječi je čuvao za Silvu... Priča je to o istinskim vrijednostima skromnoga življenja, prijateljstva i pritajene ljubavi dječaka Fileasa i djevojčice Silve. Navedenim su univerzalnim vrijednostima u književnom djelu suprotstavljene osobine bogatog, razmetljivog i bahatog dječaka Oskara.

Čitanjem slikovnice *Velika tvornica riječi* učenike je moguće potaknuti na razgovor o pročitane u sustavu problemske nastave književnosti. Razgovor o moralnim, etičkim, društvenim, psihološkim i idejnim problemima o kojima progovara navedena slikovnica može biti potaknut pitanjima: *Po čemu se ljudi razlikuju u zemlji velike tvornice riječi? Jesu li te razlike opravdane? Koje su riječi skupe, a koje nisu? Zašto? Je li ono što je skupo uistinu i vrijedno? Što je za tebe posebno vrijedno u životu? Mogu li riječi biti vrijedne? Fileas Silvi želi izraziti ljubav, ali ima samo tri riječi. Može li njima izraziti ljubav? Što Fileas koristi umjesto riječi kako bi Silvi pokazao svoje osjećaje? Za koga biste vi čuvali tri posebne riječi? Koje bi*

⁷ Asertivnost je oblik ponašanja koji određujemo kao borbu za svoja prava i izražavanje mišljenja na izravan način odnosno na otvoreno i pošteno iznošenje mišljenja. U komunikaciji takvo je ponašanje poželjno pri rješavanju sukoba. Suprotnost je asertivnom ponašanju pasivnost i agresivnost (Skupnjak 2020: 12).

to riječi bile? Odgovaranjem na navedena pitanja učenici će biti potaknuti na emocionalne i intelektualne reakcije o pročitanome, sagledavat će literarni problem u skladu s kognitivnim sposobnostima i senzibilitetu prema književnoj riječi.

Čitanjem slikovnice *Velika tvornica riječi* Agnès de Lestrade realiziraju se ishodi međupredmetnih tema:⁸ učenik razvija sliku o sebi; uočava različitosti obitelji; identificira glavne elemente problema i njihovu međusobnu povezanost; koristi se prethodnim znanjem o rješavanju problema na uobičajen način; povezuje određeni problem s drugim, sličnim problemima; navodi različite pristupe rješavanju problema i moguća rješenja problema; opravdava svoj izbor pristupa rješavanju problema; razlikuje činjenice od mišljenja i sposoban je usporediti različite ideje; može artikulirati i obrazložiti svoje mišljenje u kratkim crtama; na osnovnoj razini može usporediti svoju perspektivu i perspektivu drugih. Navedeni se ishodi međupredmetnih tema prožimaju s ishodima nastave Hrvatskog jezika u domeni Književnost i stvaralaštvo. Učenike se čitanjem slikovnice potiče na: iskazivanje misli i osjećaja nakon čitanja, na uočavanje emocionalnosti, slikovitosti i etičkih vrijednosti teksta.⁹ Kritičkim promišljanjem o pročitanome i argumentacijom učenik izriče vlastite doživljaje i zaključuje o uočenim vrijednostima književnoga teksta. Slikovnica je poticajna i za ostvarivanje odgojno-obrazovnih vrijednosti,¹⁰ a posebice solidarnosti koja pretpostavlja „sustavno osposobljavanje djece i mladih osoba da budu osjetljivi za druge, za obitelj, za slabe, siromašne i obespravljene, za međugeneracijsku skrb, za svoju okolinu i za cjelokupno životno okružje.“ (Brković, Bušljeta Kardum i Mališa 2021: 193).

4.4. Problemsko čitanje slikovnice *Imam ideju – i što sad s njom?* Kobija Yamade

⁸ Kurikulum međupredmetne teme *Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole* https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GOO_kurikulum.pdf, Kurikulum međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole* https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/OSR_kurikulum.pdf, Kurikulum međupredmetne teme *Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole* https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/UKU_kurikulum.pdf. (pristupljeno 5. rujna 2023.).

⁹ Kurikulum nastavnoga predmeta *Hrvatski jezik i književnost za osnovne škole i gimnazije*. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/HR-OSiGM_kurikulum.pdf (pristupljeno 19. siječnja 2024.).

¹⁰ Za kvalitetnije poučavanje i učenje važno je u odgojno-obrazovni sustav implementirati sljedeće vrijednosti: 1. mudrost i znanje (koji uključuju kreativnost, radoznalost, ljubav prema učenju, perspektivu i mudrost; 2. odvažnost, koja uključuje autentičnost i iskrenost, hrabrost, upornost, vitalnost; 3. humanost, koja uključuje ljubaznost i velikodušnost, ljubav, socijalnu i emocionalnu inteligenciju; 4. pravednost, koja uključuje jednakost, poštenje, moralnost, vođenje, timski duh; 5. umjerenost, koja uključuje opraštanje, skromnost, razboritost, samoregulaciju; 6. transcendentnost, koja uključuje poštovanje ljepote i izvrsnosti, zahvalnost, nadu i optimizam, smisao za humor, duhovnost i religioznost (Miljković i dr., 2014, 520–521, prema Brković, Bušljeta Kardum i Mališa 2021: 190).

Slikovnica *Imam ideju – i što sad s njom* Kobija Yamade govori o dječaku koji je dobio ideju te nije znao što će s njom. U početku je mnogo o njoj razmišljao. Bojao se što će drugi misliti o njegovoj ideji pa ju je prvo odbacio, a potom odlučio sakriti. Ideja ga je pratila i činila sretnim. Uz nju se dječak osjećao bolje. Stoga se počeo brinuti o svojoj ideji. Ideja je narasla i dječak i ideja postali su prijatelji. Dječak je odlučio ideju pokazati drugima. Više nije bila samo dio njega; postala je dio svega. I tada je dječak shvatio što treba činiti s idejom – mijenjati svijet! Slikovnica je poticajna za razvoj učenikove kreativnosti, kritičkog mišljenja i samopouzdanja, za poticanje hrabrosti i želje za izricanjem i ostvarivanjem vlastite ideje. Na slikovit način čitatelju se sugerira da za svaku ideju treba uložiti trud da bi uspjela i zaživjela. Imaginacijom čitatelj predočava rast i sazrijevanje dječakove ideje čime se pobuđuju emocije i razvija estetski ukus. I riječju i slikom slikovnica zadovoljava čitateljske interese. Čitanjem slikovnice *Imam ideju – i što sad s njom?* ostvaruju se ishodi međupredmetnih tema:¹¹ učenik razvija sliku o sebi i osobne potencijale; opisuje svoje interese i očekivanja; povezuje uloženi trud i uspjeh; vjeruje da se uz ulaganje truda može uspjeti; oblikuje i izražava svoje misli i osjećaje; može izraziti što misli i osjeća o nekom problemu, ideji, situaciji koja mu je bliska; razlikuje svoje mišljenje od mišljenja drugih; sposoban je usporediti različite ideje. Slikovnica je poticajna i za razvoj učenikove kreativnosti. Kreativnost je osobina ili skup osobina koje omogućuju, potiču i izazivaju kreativni produkt (Čudina-Obradović 1991). Pojmu se kreativnosti, prema navedenoj definiciji, pristupa kao osobnom čovjekovom potencijalu za kreativno stvaranje koji je moguće ostvariti u poticajnoj okolini (Kunac 2015) odnosno čitalačkom okruženju. Čitanje u sustavu problemske nastave književnosti razvija kreativne sposobnosti učenika, upornost i samopouzdanje (Stevanović 2003). Književno djelo može potaknuti učenika na stvaranje novih ideja i zamisli koje mogu biti vrijedne za pojedinca i/ili za društvo u cjelini. Učenik spoznaje i da skeptičnost i otpor prema novim idejama često sprječavaju njihovu provedbu, da je zbog novosti i originalnosti ideja ponekad teško poimati njihovu korisnost i upotrebu (Baer 2012, prema Kunac 2015: 425).

Zaključak

Današnje društvo od pojedinca traži otvoren dijalog, aktivnu suradnju, kritičko promišljanje i sposobnost rješavanja problema. Stoga se učenicima trebaju nuditi aktivnosti koje ih potiču na

¹¹ Kurikulum međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole* https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/OSR_kurikulum.pdf, Kurikulum međupredmetne teme *Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole* https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/UKU_kurikulum.pdf. (pristupljeno 5. rujna 2023.).

istraživanje, samostalno otkrivanje i kreativnost (Šustek 2016). Problemska nastava potiče razvoj vještina i sposobnosti učenikovim aktivnim sudjelovanjem u nastavnom procesu. Čitanje slikovnica nije samo čitanje priče i gledanje ilustracija. Ono u čitatelju budi mnoga pitanja o događajima, likovima i njihovim međusobnim odnosima, pobuđuje emocije za vrijeme i nakon čitanja, potiče na iskazivanje vlastitih misli o pročitanome, na uočavanje slikovitosti i etičkih vrijednosti teksta. Različitim strategijama čitanja učitelj može pobuditi učenikovo zanimanje za tekst, radoznalost i intelektualnost čime jača učenikovu samostalnost, motiviranost za čitanje i stjecanje novih spoznaja (Bakota 2020). Problemske slikovnice predstavljene u radu razvijaju kod učenika osjećaj vlastitog identiteta i osobnosti, potiču socijalni i emocionalni razvoj učenika, individualizirani pristup knjizi i čitanju, emocionalnu i intelektualnu znatiželju te kritičko mišljenje. Čitanjem problemskih slikovnica u sustavu problemske nastave književnosti realiziraju se odgojno-obrazovni sadržaji i ishodi međupredmetnih tema Građanski odgoj i obrazovanje, Osobni i socijalni razvoj te Učiti kako učiti.

Literatura

1. Bakota, Lidija. 2020. *Strategije razumijevanja pri čitanju: metodičke mogućnosti čitanja s razumijevanjem u nastavi hrvatskoga jezika*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.
2. Brković, Vjera; Bušljeta Kardum, Rona; Mališa, Snježana. (2021). Odgoj za vrijednosti u okvirima kurikula predmeta društveno–humanističkoga područja. *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 76/2, 185–201.
3. Buchberger, Iva. 2012. *Kritičko mišljenje: priručnik kritičkog mišljenja, slušanja, čitanja i pisanja*. Sagita d.o.o. Opatija.
<https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri:3589/datastream/FILE0/view> (pristupljeno 6. rujna 2023.).
4. Bušljeta Kardum, Rona. 2020. Zastupljenost vještina kritičkoga mišljenja u ishodima učenja međupredmetnih tema. *Nova prisutnost*, 18/3, 471–483.
5. Čačko, Peter. 2000. Slikovnica, njezina definicija i funkcije. *Kakva je knjiga slikovnica*. Zbornik radova sa savjetovanja povodom Međunarodnog dana dječje knjige. Ur. Javor, Ranka. Knjižnice grada Zagreba. Zagreb.
6. Čudina-Obradović, Mira. 1991. *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Školska knjiga. Zagreb.

7. Hlevnjak, Branka. 2000. Kakva je to knjiga slikovnica? *Kakva je knjiga slikovnica*. Zbornik radova sa savjetovanja povodom Međunarodnog dana dječje knjige. Ur. Javor, Ranka. Knjižnice grada Zagreba. Zagreb.
8. Huljev, Antonija. 2019. Estetski i odgojni aspekti slikovnica. *Dijete i jezik danas. Razvoj pismenosti u materinskom i inom jeziku*. Zbornik sa znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem. Ur. Majdenić, Valentina; Trtanj, Ivana; Živković Zebec, Vedrana. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Osijek.
9. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. 2021. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43051> (pristupljeno 29. kolovoza 2023.).
10. Javor, Ranka (ur.). 2000. *Kakva je knjiga slikovnica*. Zbornik radova sa savjetovanja povodom Međunarodnog dana dječje knjige. Knjižnice grada Zagreba. Zagreb.
11. Kadum-Bošnjak, Sandra; Peršić, Irene. 2007. Neki pogledi na ulogu učitelja i položaj učenika u rješavanju problemskih zadataka. *Metodički obzori*, 2(1), 73–80. <https://hrcak.srce.hr/file/19432> (pristupljeno 29. kolovoza 2023.).
12. Kajić, Rasima. 1984. *Problemska nastava književnosti kao metodički sustav*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Zagreb. Zagreb.
13. Kunac, Sani. 2015. Kreativnost i pedagogija. *Napredak. Časopis za interdisciplinarna područja u odgoju i obrazovanju*, 15(4), 423–446.
14. *Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole*. 2019. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa. Zagreb. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GOO_kurikulum.pdf (pristupljeno 5. rujna 2023.).
15. *Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole*. 2019. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa. Zagreb. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/OSR_kurikulum.pdf (pristupljeno 5. rujna 2023.).
16. *Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole*. 2019. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa. Zagreb. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/UKU_kurikulum.pdf (pristupljeno 5. rujna 2023.).
17. *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*. 2019. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa. Zagreb. https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/HR-OSiGM_kurikulum.pdf (pristupljeno 19. siječnja 2024.).

18. Lazzarich, Marinko. 2011. Integracijske mogućnosti slikovnice u nastavi materinskoga jezika. *Život i škola*, 26(2), 61–82. <https://hrcak.srce.hr/file/114741> (pristupljeno 29. kolovoza 2023.).
19. Miliša, Zlatko. 2013. *Upozorenja. Šok današnjice*. Domovinski stožer, Zavjet za Hrvatsku, PAUK Cerna.Cerna.
20. Mlinarević, Vesnica; Huljev, Antonija. 2018. Odgojne vrijednosti u Pričama iz davnine Ivane Brlić- Mažuranić. *Stoljeće Priča iz davnine: zbornik radova*. Ur. Kos-Lajtman, Andrijana; Lovrić Kralj, Sanja; Kujundžić, Nada. Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. Zagreb.
21. Obradović, Marko; Pofuk, Ljubica. 2005. Problemska nastava. *Bjelovarski učitelj*, 10(3), 36–40.
22. Petrović-Sočo, Biserka. 1997. *Dijete, odgajatelj i slikovnica: akcijsko istraživanje*. Alinea. Zagreb.
23. Rosandić, Dragutin. 2005. *Metodika književnog odgoja*. Školska knjiga. Zagreb.
24. Rosandić, Dragutin. 1975. *Problemska, stvaralačka i izborna nastava književnosti*. Svjetlost. Sarajevo.
25. Skupnjak, Draženka. 2020. Rješavanje konflikata i vještine asertivnosti. *Varaždinski učitelj - digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 3/3, 1–17.
26. Stevanović, Marko. 2003. *Modeli kreativne nastave*. Andromeda. Rijeka.
27. Šustek, Ivana. 2016. Aktivno učenje u kontekstu odgoja i obrazovanja. *Život i škola*, 62/3, 9–108. <https://hrcak.srce.hr/file/260764> (pristupljeno 5. rujna 2023.).
28. Terhart, Ewald. 2001. *Metode poučavanja i učenja: uvod u probleme metodičke organizacije poučavanja i učenja*. Educa. Zagreb.

Izvori

1. Biniou, Athina. 2015. *Pirulito i Rozalija: suvremena bajka o ljubavi i različitosti*. ArTresor naklada. Zagreb.
2. Husić, Snježana. 2015. *Krilati servis*. Planetopija. Zagreb.
3. Lestrade de, Agnes. 2013. *Velika tvornica riječi*. ArTresor naklada. Zagreb.
4. Yamada, Kobi. 2015. *Imam ideju – i što sad s njom?* Planetopija. Zagreb.

Reading a picture book in the system of problem-based teaching of literature

Summary

*Problem picture books talk about problems from everyday life with a child as the main character. In problem-based literature classes, students encounter a literary problem. Students experience such a problem emotionally and intellectually. In younger school age, the problem is shaped with reference to a literary character, and the literary problem is adapted to the level of the student's intellectual development. Learning by discovering, defining, and solving problems encourages the development of critical thinking, problem-solving abilities, and creativity, and the knowledge gained through such learning is much more permanent. The aim of this article is to propose methodical possibilities for reading problematic picture books in the teaching of the Croatian language in younger school age. Analyzing the picture books showed the possibility of achieving the results of the cross-curricular topics Civic education and education, Personal and social development and Learning how to learn. The subject of analysis were picture books: *Pirulito i Rozalija: suvremena bajka o ljubavi i različitosti* (Biniou 2015), *Velika tvornica riječi* (Lestrade 2013), *Krilati servis* (Husić 2015) i *Imam ideju – i što sad s njom?* (Yamada 2015).*

Key words: *critical thinking, picture books, problem-based teaching*